

1993 – En oversigt

Af Leo Kamstrup Olesen

I årets løb var det sagen om det nyreligiøse menighedsrådsmedlem og kirketjener ved Sankt Andreas kirke, der fremfor nogen optog sindene i den kirkelige debat. Formand for Dialogcenter Danmark docent dr. theol. Johannes Aagaard rejste spørgsmålet i et åbent brev til KM og Københavns biskop, hvor han krævede, at de skulle gribe ind (KD 27/7). Hverken Dialogcentret eller dets leder har »nogen bemyndigelse som overtilsynsførende ærkebiskop, i Den danske Folkekirke«, svarer KM (KD 20/9). Menighedsrådsmedlemmets eksklusion af folkekirken i begyndelsen af 1994 var afslutningen på et langt forløb, som uden tvivl vil skrive kirkehistorie alene af den grund, at det er meget sjældent, at et medlem udelukkes af folkekirken.

Det vakte megen modsigelse, at den nye KM, A.O. Andersen sendte et udkast til revision af menighedsrådsloven til høring indeholdende en bestemmelse om, at alle menighedsrådsmøder skulle være offentlige, og at præster ikke længere kunne have stemmeret i rådene.

Endelig fandt sagen omkring Voldhøj vandrekirke i Struer sin afslutning ved, at kirken blev nedlagt som folkekirke for at blive taget i brug som valgmenighedskirke dagen efter. Derudover tilkendegav ombudsmanden efter klage fra flertallet i menighedsrådet, at biskop Geils konstitution af provst Berthelsen som sognepræst i Struer-Voldhøj pastorat, var i strid med kirkeministeriets egen bekendtgørelse, selv om fremgangsmåden var godkendt praksis.

Luthersk Missions beslutning i efteråret om, at man ville indføre såkaldt fri nadver i missionshusene, vakte ikke nogen synderlig opsigt, førend biskopperne på deres nytårsmøde i januar 1994 klart måtte undsige beslutningen. Der er ingen tvivl om, at såfremt LM fastholder sin beslutning, er det et første skridt på vej ud af folkekirken. En følge af

I fremstillingen bruges – især ved henvisninger – følgende forkortelser: *BeT*, Berlingske Tidende; *DKt*, Dansk Kirketidende; *IM*, Indre Mission; *JyPo*, Jyllands-Posten; *KD*, Kristeligt Dagblad; *KM*, kirkeminister(en) eller kirkeministeriet; *KS*, Kirkeligt Samfund; *LufM*, Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer; *LM*, Luthersk Mission; *MrBl*, Menighedsrådenes Blad; *MV*, Missionsvennen; *Pol*, Politiken; *PrfBl*, Præsteforeningens Blad. Årstal angives kun, hvor der ikke er tale om 1993. Årstal i parentes med sideangivelse henviser til tidligere årsoversigter og går på udgivelsesåret.

beslutningen vil uden tvivl være, at højrefløjen i folkekirken fremover vil stå splittet.

Forberedelsen til bispevalget i Århus stift fandt også sted i årets løb, da biskop Herluf Eriksen går af med udgangen af april måned 1994.

Sankt Andreas kirke i København – om nyreligiøsitet

I slutningen af juli måned skrev docent dr. theol. Johannes Aagaard, formand for Dialogcenter Danmark, et åbent brev til KM og biskoppen over Københavns stift, hvori han krævede, at de skulle skride ind mod de utålelige tilstande i menighedsrådet i Sankt Andreas sogn, der har gjort arbejdsforholdene umulige for sognets præster. Og efter Aagaards udsagn skulle forholdene i menighedsrådet have drevet tre fremragende præster væk fra sognet. Grunden til, at han som formand for Dialogcenter Danmark tager dette spørgsmål op, er, at Dialogcentret efter hans opfattelse som sagkyndig med hensyn til de nyreligiøse bevægelser og deres infiltrationer i de kristne kirker, har et ansvar over for det, som sker i Sankt Andreas sogn. Efter Aagaards opfattelse har »der i Sankt Andreas sogn siden sidste menighedsrådsvalg været mindst to medlemmer, der tilhører andre trossamfund, specielt er der tale om sådanne trossamfund, der åbent og tydeligt lærer reinkarnation«. Han spørger KM og biskoppen om loven om medlemskab af folkekirken af 6. juni 1991 ikke kommer i anvendelse i tilfældet Sankt Andreas. I loven står der bl.a.: »Medlemskabet ophører, såfremt et medlem slutter sig til et andet trossamfund, eller på anden måde f.eks. ved at lade sig gendøbe stiller sig uden for folkekirken.« Aagaard beklager, at den gamle bestemmelse i menighedsrådsvalgloven om »at alle medlemmer har valget, medmindre de pågældende ved åbenlyst at fornægte kristentroen stiller sig afgjort i modsætning til folkekirken«, ikke længere eksisterer. Denne bestemmelse om valget og dermed også valgbarhed blev udeladt ved lovrevisionen i 1991 med henvisning til (bl.a. af daværende KM Torben Rechendorff), at den var overflødig, selv om den havde været at finde i den kirkelige lovgivning siden 1922. Netop dette spørgsmål kom der senere temmelig megen debat om.

Aagaard er ikke i tvivl om, at et menneske, der går ind for sjælevandring/reinkarnation har stillet sig uden for folkekirkens fællesskab. Han gør opmærksom på, at de to menighedsrådsmedlemmer i Sankt Andreas sogn, der er medlemmer af henholdsvis Scientology og »Vandrer mod Lyset«, har stillet sig i klar modsætning til folkekirkens opstandelsestro. »Der er således skabt en situation, som kræver indgriben fra både KM og Københavns biskop«, skriver Aagaard (KD 27/7).

Samme dag kan KD oplyse, at det ene af de omtalte menighedsrådsmedlemmer er Sankt Andreas kirkes kirketjener, Steen Ribers. Han vedkender sig sit medlemskab af folkekirken, samtidig med, at han tror på reinkarnation, som den er beskrevet i bogen »Vandrer mod Lyset«. Ribers oplyser, at han ikke lægger skjul på sine synspunkter over for menigheden. Han udtaler sin glæde over, at Aagaard tager emnet op til offentlig diskussion uden at tale uden om sagens kerne. Pastor Paul Honoré gør opmærksom på, at det ligger i bevægelsen »Vandrer mod Lyset«s ideologi, at man skal vedblive at være medlem af landets folkekirke. »Thi det er ikke meningen at skabe en ny sekt, det er meningen at lade tanker og meddelelser i budskabet gennemtrænge og gennemsyre Den danske Folkekirke, som ved dette arbejde sikkert, om end langsomt, går sin opløsning i møde« (citater fra en publikation udgivet af bevægelsen »Vandrer mod Lyset«s forlag, citeret af Honoré i KD 27/7). Religionshistoriker Helle Meldgaard oplyser, at Scientology arbejder efter samme ideologi, hvor man skal søge at fremme Scientologys tanker ubemærket ved at søge indflydelsesrige poster (KD 27/7). Det andet nævnte medlem er Bent Beyer Clausen (KD 5/8), der ikke mener, at der er problemer i menighedsrådet i Sankt Andreas sogn (indlæg i KD 1/9).

KMs departementschef Preben Espersen påpeger, at sagen med de to menighedsrådsmedlemmer skal behandles helt konkret efter lovens bestemmelser. Hvilket betyder, at den kirkebogsførende sognepræst skal tage stilling til, om de to menighedsrådsmedlemmer har sat sig ud over bestemmelserne i loven. Herfra kan sagen så ankes til biskoppen for endelig om nødvendigt, forelægges for KM, oplyser departementschefen. Endelig siger han: »Er der tale om et medlem af folkekirken, der tror på reinkarnation uden at være gendøbt eller medlem af et trossamfund, er det næppe diskriminerende for den pågældende« (KD 28/7). Pastor lic. theol. Jørgen Glenthøj anholder Espersens sidste bemærkning, der klart viser, at staten ikke kan være teologisk neutral i sin jura (KD 7/8, jvf. endvidere nedenfor).

»Johannes Aagaard behøver ikke at råbe vagt i gevær om situationen i Sankt Andreas, den er kendt og følges nøje af biskop og domprovst, siger Norman Svendsen. Han oplyser, at han tidligere har sagt til »Aagaard, at den nye sognepræst, der tiltrådte 1/4, skal have lejlighed til både at få overblik over sognet og dets problemer og gøre sine egne iagttagelser. Han er ikke grebet af nogen form for nyreligiøs påvirkning og kan derfor både som præst og forkynder tage fat, hvor andre måtte slippe.« Biskoppen finder ikke »tiden inde til nu – uden om sogn og præst – at foranstalte kætterjagt på et par nyvalgte menighedsrådsmedlemmer«. »Måske tjener det Dialogcentrets tarv, men jeg er ikke sikker på,

at det tjener sognets tarv«, siger han i en pressemeddelelse. Endvidere beklager han »bortfaldet af den gamle bestemmelse om begrænsning af valgretten til menighedsråd. Måske er den juridisk overflødig efter vedtagelsen af lov om medlemskab af folkekirken. Men den gamle bestemmelse havde en vigtig signalfunktion« (KD 29/7, jvf. 28/7, JyPo 28/7).

KDs leder skriver: »Folkekirken ligger, som den – eller vel rettere KM og folketinget – har redt, når et menighedsrådsmedlem ved Sankt Andreas kirke i København frejdigt kan bekende sin tro på reinkarnation. Desværre må man i første omgang erklære sig enig med departementschef Preben Espersen, når han i KD i dag fastslår, at der ikke er formelle muligheder for at stille andre krav til menighedsrådsmedlemmer end medlemskabet af folkekirken.« Men bladet fortsætter, man burde »turde tage det almindelige præstedømme så alvorligt, at vi af de mennesker, der går aktivt ind i kirkens arbejde, tør kræve en bekendelse til den kristne tros fundament: Troen på Jesus Kristus og hans opstandelse som forudsætningen for et kristent menneskes opstandelses-tro« (28/7).

Tilsyneladende er Aagaard ikke klar over, at det kun er den lokale kirkebogsførende sognepræst, der kan smide et medlem ud af folkekirken, når han på Dialogcentrets årsmøde spørger KM, om det er rigtigt, som Københavns biskop anfører, at han kun er ankeinstans i en sådan sag (KD 5/9). KM kan kun bekræfte, at det forholder sig således, og at han føler sig tryk ved fremgangsmåden, da afgørelsen i sidste instans kan indankes til KM (KD 20/9).

På spørgsmål fra KD udtaler biskop Thorkild Græsholt, at man skulle have bevaret den gamle formulering i menighedsrådsloven. »At forkynde reinkarnation eller arbejde for reinkarnationslærens udbredelse anser jeg for afskedigelsesgrund for et menighedsrådsmedlem. At gå ind i et menighedsråd med det erklærede formål at ville arbejde for en omdannelse af folkekirken... burde ikke kunne lade sig gøre«, fastslår han. »Loven bør laves om« (KD 28/7, jvf. hans indlæg i JyPo 29/7). Biskop Georg S. Geil er enig med Græsholt, og fastslår, at »det er redeligt at tilbageændre en lov, når dens frugter har vist sig at være beske« (KD 3/8, jvf. hans indlæg i KD 3/9).

JyPo spørger i en leder med henvisning til det løfte om at ville arbejde i troskab for folkekirken som ethvert menighedsrådsmedlem må underskrive: »Er ære og samvittighed og troskab tomme begreber? Det synes det ærede medlem at mene. Andre synes, erklæringen er falsk«. Bladet skriver videre: »Hvis biskoppen finder indgreb nødvendigt, vil han og alle andre kirkelige myndigheder få det ganske svært, for hvilken lov, hvilken paragraf skal bruges for at få de to fjernet? Der er ingen

lov for lægfolk om kirkelige læresager, og den mest brugbare paragraf i menighedsrådsvalglovens bestemmelser blev strøget i fjor, trods advarsel fra biskoppernes side» (29/7). Flere gav udtryk for det beklagelige i, at folketetinget slettede denne lovparagraf trods stor modstand. Således IMs formand, K. Lindhardt Jensen (KD 18/8), og MVs redaktør, Leif Kiil Sørensen (leder i MV nr. 15). Sognepræst, dr. theol. Mogens Jensen, gør opmærksom på, at da vi åbenbart ikke kan gå ud fra den samme ærlighed ved aflæggelse af menighedsrådsløftet som I.C. Christensen kunne, da han i sin tid udformede løftet, må folketetinget genindføre den bestemmelse, som man fjernede i 1991 (KD 2/9).

Formanden for LafM Flemming Kramp ved, at der sidder scientologer i andre menighedsråd end i Sankt Andreas sogn, men vil ikke oplyse antal og steder. Han vil ikke udtale sig om den konkrete sag, men beklager den ændring, der er sket i menighedsrådsvalgloven. Han frygter, at lovændringen vil give plads til nyreligiøse i menighedsrådene. Han udtaler, at »man skulle overveje, om der ikke skulle oprettes en slags teologisk domstol, hvor man kunne drøfte menighedsrådsmedlemmernes troslære« (KD 29/7). »Tanken om oprettelse af særlige læredomstole (er) uacceptabel«, udtaler biskop Herluf Eriksen til KD. Han er heller ikke i tvivl om, at sager af lignende art vil opstå rundt omkring i landet i de nærmest kommende år (KD 7/8). Ved Dialogcentrets årsmøde udtaler KM, at der nok vil komme flere sager om, hvorvidt et folkekirke-medlem bør forblive i folkekirken (KD 21/9). Pastor Paul Honoré mener, at den nye lov (lov nr 336 af 14/5-92) om domstolsbehandling af gejstlige læresager, der giver en garanti for, at lærespørgsmål tages højtideligt, med rimelighed også kunne anvendes som forbillede for en lov om menighedsrådsmedlemmer, der er kommet i strid med kirkens bekendelsesgrundlag (KD 27/10).

Senere skriver Kramp, at et markant flertal i bestyrelsen for LafM var imod at fjerne kravet om valget og valgbarhed i lov om valg til menighedsråd ved den sidste lovrevision i 1991. Desuden finder han det meget uheldigt, at det med den nuværende lovgivning er KM, der er sidste instans i afgørelsen af, om et medlem ved sin adfærd har stillet sig uden for folkekirken. Derved kommer KM i givet fald til at afgøre et lærespørgsmål, skriver han (KD 2/8).

Formanden for folketingets kirkeudvalg, Birthe Rønn Hornbech, der var med til at ændre loven i 1991, udtaler: »Det er min personlige opfattelse, at denne lov, der blev udarbejdet efter meget grundige overvejelser, hverken kan eller skal laves om«. Hun mener, at sagen fra Sankt Andreas sogn »er et eksempel på sammenstødet mellem jura og teologi. Og en fortolkning af, hvad det vil sige at stille sig uden for folkekirken,

er et teologisk anliggende, som folketinget bør holde sig langt, langt væk fra. Men jeg kan da godt se, at det er meget bekvemt, at biskopperne nu kommer løbende og vil have ændret loven. Det nytter (ikke at forsøge på) at sparke problemet tilbage til folketinget. Spørgsmålet om, hvad der er luthersk kristendom henhører alene under folkekirken« (KD 29/7, jvf. BeT 13/8). Hun uddyber sine synspunkter i en kronik i JyPo (4/8, jvf. bladets leder 5/8), men derudover hævder hun, at grundloven giver den almindelige dansker religionsfrihed, derimod har præsterne ikke religionsfrihed, de har ved præsteløftet forpligtet sig til »at forkyn- de evangeliet rent og purt, men tillige forpligtet sig til at bekæmpe vranglære.« Det skal de så gøre i stedet for at komme løbende til folke- tinget og anmode om, at man i den kirkelige lovgivning »stiller særlige betingelser til menighedsrådsmedlemmers tro og dermed opdeler kir- ken i a og b kristne« (jvf. BeT 13/8, jvf. Honoré i KD 27/10).

Biskop Norman Svendsen svarer Birthe Rønn Hornbech, at han selv- følgelig ikke er uenig med hende i, at den slags tanker »først og frem- mest imødegås ved markant evangelisk forkyndelse, oplysning, vejled- ning og sjælesorg. Om der derudover skal tages yderligere forholdsreg- ler i anvendelse, vil altid afhænge af en konkret vurdering i hvert enkelt tilfælde. I den forbindelse har bl.a. jeg efterlyst skærpede regler for me- nighedsrådsmedlemmer, sådan som man havde indtil for et par år siden. Ikke for at stille særlige betingelser til menighedsrådsmedlemmers tro, men til deres loyalitet over for folkekirken, svarende til det af dem un- derskrevne løfte« (BeT 17/8). I et nyt indlæg i KD med overskriften: »folkekirken skal ikke være trospoliti« fastholder Hornbech sin opfat- telse af, at folkekirkens medlemskabslov er det rette grundlag. (19/8).

Pastor lic. theol. Jørgen Glenthøj mener, at Birthe Rønn Hornbech ta- ger fejl, for staten kan ikke være teologisk neutral i sin jura. »Når man nu febrilsk fra kirkelig side udtaler, at loven er klar (jvf. nedenfor), så må man ikke overse, at bekendtgørelsen (der udmønter loven) ikke er klar.« Grunden til, at Glenthøj mener, den er uklar, er, at KM er sidste appelinstans i en udvisningssag. Og med Preben Espersens udlægning af bekendtgørelsens betydning (jvf. ovenfor) føler han sig utryk (KD 7/8). Pastor Honoré er også urolig ved Espersens udtalelse om, at rein- karnationstro næppe er diskriminerende i forhold til medlemskab af fol- kekirken. Han er enig med Kramp i (jvf. ovenfor), at KM ikke bør kun- ne afgøre lærespørgsmål i sidste instans (KD 13/8). Sognepræst Jørgen Kjærgaard peger også på det uheldige i Espersens udlægning af be- kendtgørelsen og spørger, hvorledes det er kommet dertil, at ingen lov kan tvinge et medlem ud af et menighedsråd, medmindre vedkommen- de har ladet sig gendøbe, eller der er tale om et påviseligt medlemskab

af et andet trossamfund? Han mener, at misforstået politisk, juridisk tolerance skaber kætteri (kronik i KD 5/8, næsten lig med kronik i JyPo 10/8).

Biskop Eriksen udtaler, at »hvad angår KM som sidste klageinstans, giver dette for mig kun mening, for så vidt angår procedurespørgsmål, ikke hvad sagens læremæssige indhold angår. Her er KM ikke uden videre kompetent. Jeg vil i øvrigt gerne se den KM, der har mod til at gå imod biskop og præst, når de er enige om en læresag.« Han ønsker ingen ændringer i lovgrundlaget. Udvisning af folkekirken er blandt en præsts pligter. »Der er ingen grund til, at læreproblemer i en menighed skal kunne bevirke, at en præst må opgive sit embede. Det er at løbe fra sit ansvar«, udtaler Eriksen (KD 7/8). Ikke uventet, er Sankt Andreas sogns tidligere sognepræst, Eva Meile uenig med ham (KD 10/8).

Medredaktør af DKt, studielektor Verner Bruhn, skriver i en leder i bladet, at det foreliggende spørgsmål er ikke jura, men teologi, derfor nytter det ikke, at nogle biskopper vil gøre sagen til et spørgsmål om valgret og valgbarhed til menighedsrådene. »Der er simpelthen brug for kirkelig oplysning« (223). Biskop Norman Svendsens replik er, at ham bekendt ønsker ingen af biskopperne at »smide ansvaret over på folketinget og KM«. Men folketinget og KM har ansvar for, at love og bekendtgørelser er udformet sådan, at »vi selv kan holde kirkens gamle hus fejlet og prydet«.« Norman Svendsen gentager sin tvivl om den nuværende lovgivnings tilstrækkelighed (DKt 244). Redaktøren af DKt, provst Lars Holm, er enig med Bruhn i, at der skal mere oplysningsarbejde til, men derudover skal det gode budskab råbes højere og længere ud (DKt 239, jvf. KD 23/8). Til KD udtaler han, at der må en mere polemisk forkyndelse til for at nå tidens mennesker. Og han slår fast, at i holdningen til de nyreligiøse er der overensstemmelse mellem IM og grundtvigske kredse (24/8).

Poul Dam spørger, om folketingets kirkeudvalg har vidst, hvad man gjorde, da man sidst ændrede menighedsrådsvalgloven, og har KM orienteret folketinget om de mange indvendinger, der kom fra forskellig side imod ændringen i høringsfasen? (KD 12/8).

Ikke uventet vil den fhv. KM Torben Rechendorff heller ikke være med til at ændre loven (JyPo 30/7). »Det kan, efter min opfattelse, ikke være meningen at forsøge at skabe skel mellem det at være medlem af folkekirken og så at være valgbar til menighedsrådet.« Senere i samme interview udtaler han flot: »Der er tale om læremæssige spørgsmål, som ethvert medlem af menigheden kan rejse ved at rette henvendelse til sognepræsten med henvisning til loven. Præsten kan så sammen med domprovst eller biskop træffe en beslutning, som kan indannes til KM«

(KD 31/7). Torben Rechendorff synes at have overset, at den bekendtgørelse, som han selv har underskrevet, har gjort biskoppen til ankeinstans i den slags sager.

KDs leder er af den opfattelse, at »folkekirken har det lov- og handlingsgrundlag, der skal til, når det konstateres, at medlemmer af menighedsråd har en trosopfattelse, der strider mod folkekirkens evangelisk-lutherske bekendelse (31/7). I en ny leder slår KD fast, at bladet er enig i det synspunkt, som bl.a. Rechendorff giver udtryk for, at »medlemskab og valgbarhed til menighedsråd hører sammen. En tro, der strider så fundamentalt mod folkekirkens læregrundlag, at et menneske ikke kan vælges til menighedsråd, må også indebære, at vedkommende udelukkes som medlem af folkekirken. Men der skal administreres med varsomhed.« (9/8).

KM A.O. Andersen nævner, at da folketinget sidst behandlede loven om valg til menighedsråd, blev det bl.a. oplyst, »at det næppe er muligt at pege på nogen instans, der i forbindelse med valget på forsvarligt grundlag kan træffe afgørelse om, hvorvidt yderligere betingelser ud over medlemskab og alder kan anses for opfyldt.« Han mener, at der er de nødvendige bestemmelser i loven om medlemskab af folkekirken. Han nævner, at den fhv. KM Torben Rechendorff under behandlingen af lovforslaget i folketinget udtalte, at udover de grunde, der er nævnt i lovforslaget, efter hvilke medlemskabet af folkekirken er ophørt, vil han ikke foregribe konkrete afgørelser ved at opstille hypotetiske eksempler, »men så meget kan dog fastslås, at der må stilles krav om meget klare og ekstraordinære forhold«. A.O. Andersen påpeger, at der er stor sikkerhed for saglige afgørelser efter den nye medlemslov da »afgørelsen skal begrundes og meddeles medlemmet skriftligt«. Ligeledes lægger han stor vægt på den ovennævnte klagemulighed over en eventuel afgørelse. Derfor finder han ikke, »at der bør ske en genindførelse af den tidligere bestemmelse i menighedsrådsvalgloven om fortabelse af valgret og valgbarhed« (KD 6/8).

Menighedsrådsmedlem i Sankt Andreas sogn, Marianne Møller følger Torben Rechendorffs anvisning og skriver et brev, hvori hun anmoder sognepræst Mads-Bjørn Jørgensen om at foranledige, at de to nævnte menighedsrådsmedlemmer træder ud af folkekirken (KD 5/8, jvf. 3/8). BeTs kommentar er overskriften: »Folkekirken tøver med udsmidning«. Sognepræst Mads-Bjørn Jørgensen udtaler til avisen: Det er en stor afgørelse, som ingen præst har truffet siden reformationen« (BeT 8/8). Universitetslektor Jørgen Stenbæk kan dog oplyse, at højesteret sidst dømte i en sådan sag i 1908, hvor Mary B. Westenholz mod sin vilje blev frataget sit medlemskab af folkekirken (KD 6/8, jvf. 11/1-94).

KDs leder mener, at »det står sløjt til med informationsniveauet, når debatten om to menighedsrådsmedlemmer i Sankt Andreas sogn i København er på vej til at ende i en strid mellem ministerium og kirke om netop dette spørgsmål. Og – hvilket unægteligt er alvorligere – når tre præsters arbejde i Sankt Andreas sogn er blevet umuliggjort, uden at de kirkelige tilsynsmyndigheder har grebet ind og har bistået sognets tidligere sognepræst, Eva Meile.« Det er dog som om, bladet kommer i tvivl om, hvorvidt lovgrundlaget nu også er godt nok (jvf. ovenfor). For da lederen senere har nævnt, at det er den kirkebogsførende sognepræst, der skal træffe bestemmelse om, at medlemskabet af folkekirken er ophørt af de i bekendtgørelsen nævnte grunde, fortsættes der: »Så kan man måske diskutere, om ansvaret burde lægges ud i det yderste og svageste led. En så afgørende handling er – uanset lovteksten – ikke kun sognepræstens afgørelse. Vedkommende, der samtidig ofte lokalt er part i en personstrid omkring afgørelsen, bør bakkes op af sin provst og biskop.« (31/7, jvf. biskop Græsholt i KD 28/9).

Aagaard er enig med Birthe Rønn Hornbech i, at der er tale om et teologisk problem, der hører under biskopperne. »Det nytter ikke, at de i tur og orden forlanger en lovændring.« Loven er klar, og biskopperne har tidligere meddelt, at reinkarnationstanken eller -troen er uforenelig med folkekirkens trosgrundlag. For ham er der ingen tvivl om, at de to nævnte »menighedsrådsmedlemmer har stillet sig uden for folkekirken, og de er ikke mere medlemmer. Det kan biskoppen blot meddele dem, så er den sag klar.« »Det er kun den ansvarlige biskops afgørelse, der mangler. Den kan ikke erstattes med lokale forklaringer af nogen art.« (KD 31/7).

Stridens genstand, kirketjener Steen Ribers udtaler frækt til KD, at biskoppen (Ole Bertelsen) burde have grebet ind for længst, for allerede i 1990 havde han skrevet i et læserbrev i BeT, »at kirkens teologer lyver om reinkarnation«. Forud for dette havde der været en diskussion i menighedsrådet, som mandede ud i, at han blev opfordret til at søge sin afsked som kirketjener, men han havde nægtet at efterkomme opfordringen (KD 31/7, jvf. 27/10).

Sognepræst Mads-Bjørn Jørgensen i Sankt Andreas sogn udtaler, at der i spørgsmålet om reinkarnation i højere grad er tale om et folkekirkeligt problem end et lokalt problem. Med hensyn til nyreligiøsiteten i Sankt Andreas sogns menighedsråd, kan han ikke se, »at man lovligt kan smide den erklærede reinkarnations-troende kirketjener Steen Ribers ud af menighedsrådet. Han modarbejder ikke menighedsrådet i de opgaver, der skal løses.« Mads-Bjørn Jørgensen »ved, at der sidder mange mennesker med den slags tanker i kirken. Men var det udeluk-

kende de rettroende, der kom i kirken, så var der vel ikke så megen brug for min forkyndelse«, udtaler han (KD 4/8). Senere kan biskoppen oplyse, at den nye sognepræsts indsats allerede har bidraget til, at stemningen i sognet er blevet mindre anspændt (KD 4/9).

I en samtale med KD siger Johannes Aagaard, at han er modstander af, at der skal drives kætterjagt på andre i folkekirken, som tror på reinkarnation. Men han forventer dog, at de to medlemmer af Sankt Andreas sogns menighedsråd ryger ud af folkekirken efter nogen tid. Det betyder, at der er sket noget afgørende i folkekirken, den har erkendt sin grænse (KD 9/9).

Sankt Andreas sogns tidligere sognepræst, Eva Meile har en grundig gennemgang af bogen »Vandrer mod Lyset«, men kommer i nogle sætninger til at overvurdere stridens betydning, når hun skriver, at debatten om Sankt Andreas sogn »peger på den omstændighed, at den kristne kirke står midt i en bekendelsessituation, som kan sammenlignes med den, hvori den bibelske kanon blev til i kampen for at bevare sin identitet i forhold til den omgivende synkretisme.« »Det er altså en stor og principiel sag for folkekirken, der i disse dage røres ved« (KD 4/8 = DKt 240ff., jvf. KD 7/8).

Senere bebuder biskop Erik Norman Svendsen, at han vil foranledige, at biskopperne på det næste bispemøde den 7/10 drøfter, om der skal stilles skrappe regler for menighedsrådsmedlemmers loyalitet over for folkekirken (KD 18/8). KDs leder mener nu – som før – at det ikke er fjernelsen af den tidligere skærpende bestemmelse om menighedsrådsmedlemmers valgbarhed, der er sagens kerne. »Det er derimod den begrundelse, som KM har lagt til grund herfor: At det er ulogisk at stille andre krav til menighedsrådsmedlemmer, end man stiller til folkekirkenes medlemmer, der har valgt til menighedsrådsvalg« (19/8).

Der var ikke ganske enighed om, hvorvidt folkekirken bør sortere sine medlemmer. På et stiftsmøde i Haderslev udtalte biskop Olav C. Lindegaard, at folkekirken må tage imod sine »randzonemedlemmer«, »som de er, og efterhånden råde bod på deres manglende indsigt i kirkens bekendelsesgrundlag« (Haderslev Stiftsbog 90, jvf. KD 13/9). Formanden for Menighedsfakultet, rejsepræst, cand. theol. Erik Bang finder, at »det er befriende at høre fra flere af kirkens ledende folk, at selv om folkekirken er rummelig, har den en grænse«. Men udelukkelse af kirken skal være sidste mulighed, fastslår han (KD 14/9). Kordegneforeningens næstformand, kordegn Ejner Primdahl, skriver, at der ikke er religionsfrihed i folkekirken, og »af en leder må man kunne forvente troskab« (Kordegneforeningens Blad nr. 3, jvf. KD 16/9). Kirkeligt Forbunds formand, sognepræst Vagn Laursen, sagde på årsmødet,

at der er »utroligt mange, også gode kristne, der i disse år koketterer med nyreligiøse bevægelser«. Ingen er interesseret i kætterjagt, udtalte han. »Alle er enige om, at der skal være frihed og rummelighed i folkekirken. Men der skal være orden i sagerne. Også i de stykker. For det er jo et spørgsmål om simpel anstændighed i kirken og dermed om kirkens troværdighed« (KD 17/9).

Præstehøjskolens rektor, Niels Thomsen, gav i en radioudsendelse – »os selv og det vi tror på« – udtryk for, at »folkekirken ikke skal være en bekendelseskirke. Den skal ikke udelukke dem, der har meninger, der ikke er kristelige«. »Hvis vi begynder at ekskludere, får vi en mulighed for et magtmisbrug, som ødelægger kirkens karakter af folkekirke.« »Så længe det drejer sig om marginaltilfælde, er det langt vigtigere at vogte friheden, men kom vi i den situation, at et menighedsråd var ved at blive overtaget af nyreligiøse, så måtte vi måske overveje, hvilke forholdsregler, der måtte tages. Vi står imidlertid kun med et par forvirrede hoveder, som ikke antaster den sognepræst, som Sankt Andreas sogn har«, skriver han. Endvidere fastslår han, at »der er blevet plads til tro på reinkarnation, fordi kirkens opstandelsestro er svækket.« »Det er ikke sikkert, at der må være en kant i folkekirken. Der skulle gerne være en midte, en centrum, et indhold. Det skal man tale klart om. Men det er ikke sikkert, at det betyder, at der skal kridtes en grænse af« (KD 21/9). »Frihed uden grænser er et meningsløst begreb. Friheden bestemmes ikke af sin modsætning, tvangen, men af, at den fastholdes af et ansvar«, anfører KDs leder (22/9). Tre biskopper udtaler sig til KD om Thomsens opfattelse. Herluf Eriksen siger: »Hver gang de forskellige myndigheder – hvad enten det er provst, biskop eller KM – udtaler sig og søger at holde sammen på folkekirken, så griber Niels Thomsen »haglgeværet« og gør alt for at fastholde den absolutte frihed.« Biskop Georg S. Geil karakteriserer det som »en flothed af Thomsen at erklære, at der er religionsfrihed i folkekirken.« Biskop Olav C. Lindgaard opfatter hans udtalelse som en provokation, fordi han ønsker debat herom (22/9). MVs redaktør, Leif Kiil Sørensen siger tak til de tre jyske biskopper, der så hurtigt og klart satte Præstehøjskolens rektor på plads (MV nr. 19). På KSs årsmøde var man delt i opfattelsen af, hvor rummelig folkekirken skal være. Formanden, provst Finn Riber Jensen, sagde i sin beretning, at »den udfordring, der ligger (i, at der vælges medlemmer til menighedsrådene, der åbenlyst agiterer for reinkarnationstanker), er ikke at få indført kirketugt, for det løser ingen problemer, skaber derimod nye... Men det afgørende er at arbejde med forkyndelsen og den kristelige oplæring og oplysning« (Dkt 288ff., jvf. KD 27/9). Sognepræst Jens Ole Henriksen mener, at det er forkert, når

Niels Thomsens frihedsforståelse er så radikal, at det får ham til at sige, »at folkekirken ikke er en bekendelseskirke« (DKt 307f., jvf KD 27/9).

Johannes Aagaard hævder, at Præstehøjskolens rektor »taler den gamle verdens sprog ind i en helt ny og anderledes verden, hvor der ikke mere er tale om ikke-kristendom, men om anti-kristendom.« »Det drejer sig ikke mere om »den lille mands tro«! Det drejer sig ikke mere om menneskers usikkerhed og tvivl. Det drejer sig om udtalt offentlig fornægtelse af den kristne tro« (KD 24/9).

Senere frygtede Aagaard, at sagen ville smuldre, fordi han frygter, at sognepræst Mads-Bjørn Jørgensen skal »bagatellisere de to menighedsrådsmedlemmers entydige tilståelser«. Skulle dette ske, vil sagen nødvendigvis udvikle sig fra at være en sag imod de to menighedsrådsmedlemmer til at blive en sag om sognepræstens embedsførelse. Anlægger biskoppen i givet fald ikke en sådan, vil han selv kunne indklages for en læredomstol, mener Aagaard (KD 27/10). KDs leder mener, at Aagaard er lidt for tidligt ude, når han truer både biskop og sognepræst med bål og brand (28/10). KM maner Aagaard til besindighed og gør opmærksom på, at han som den eneste kan rejse en læresag imod en biskop, ligeledes kan Aagaard ikke rejse en læresag imod en præst, det kan kun KM efter anbefaling fra den pågældendes biskop (KD 30/10, jvf. Aagaard replik 4/11).

På KMs årlige samråd med biskopperne fandt der en grundig drøftelse sted af lovgrundlaget for at udelukke et menighedsrådsmedlem af folkekirken. Ifølge KM var der almindelig tilslutning til, at ophør af medlemskab skal ske på gældende lovs vilkår (KD 4/11).

Steen Ribers tilkendegav i et interview med Det teologiske Fakultets (København) studenterblad »Arken«, at han på ingen måde havde opgivet sin reinkarnationstro. Tværtimod angreb han folkekirken: »...problemet med Den Danske Folkekirke er, at den er blevet infiltreret af dr. theol.-bevægelsen, som i og for sig ikke har noget (at) gøre der« (Arkens november nr. s. 17ff, se især s. 21, jvf. KD 8/11). Det fik sognepræst Mads-Bjørn Jørgensen til at opgive sine bestræbelser på at få Steen Ribers til at opgive sin reinkarnationstro. Lige efter nytår meddelte han Ribers i et brev (6/1-94), at hans medlemskab af folkekirken var ophørt fra dags dato. Ribers udtalte til KD, at han vil anke afgørelsen til biskop Erik Norman Svendsen, men hvorvidt han vil forfølge sagen helt til tops har han endnu ikke afgjort (KD og BeT 10/1-94). Bent Beyer Clausen blev ikke ekskluderet, fordi han frivilligt havde forladt menighedsrådet, oplyser BeT (10/1-94). Næsten samtidigt ekskluderede sognepræst Freddy Cortes en yngre kvinde af folkekirken, fordi hun var tilknyttet Moon-bevægelsen (KD 4/1 og 10/1-94, jvf. KD 27/8).

Menighedsrådsmedlem i Sct. Andreas Marianne Møller er på kirkens vegne glad for afgørelsen og håber, at det vil betyde, at der bliver ro i menigheden. Aagaard er tilfreds med afgørelsen i begge sager og ønsker folkekirken til lykke (KD 11/1-94). Forfatterne til bogen »Kirkens mund og mæle« mener, at de to eksklusioner viser, at det mere end nogensinde er nødvendigt med et kirkeråd. Den nuværende ordning giver mulighed for vilkårlighed, når det gælder eksklusioner (BeT 13/1-94).

Den forhenværende KM, Torben Rechendorff, kommenterer eksklusionerne på følgende måde: »Luthersk Mission pådrager sig et ordentligt biskoppeligt gok, fordi LM har meddelt, at de vil praktisere »frit nadversamvær« i missionshusene, og en nidkær nordjydsk sognepræst har meddelt et 22-årigt kvindeligt sognebarn, at hun er slettet som medlem af folkekirken, fordi hun har tilsluttet sig Tongilfamilien. De to sager har måske ikke alverden med hinanden at skaffe, men de efterlader dog tilsammen det indtryk, at nu skal der – mange vil sige: omsider – til at være orden i kompagniet.« Han skynder sig at sige, at han ikke har noget særligt tilovers for LM, men der er så meget roderi i folkekirken. Det forekommer ham, at det er tilfældigt, hvor der bliver slået ned, både af præster og biskopper. Han fortsætter: Det er ikke nemt med orden og tugt i folkekirken. Alle ved, at der administreres forskelligt fra stift til stift. Et sted har langmodigheden ingen grænser, og et andet sted er der kort til aftrækkeren. Sådan må det – og skal det? – være i en kirke, der vil være for det meste af folket.« På den baggrund finder han det bedst, at alle de nævnte sager ender på KMs bord. »det *ville* være interessant« (KD 11/1-94, jvf. hertil Cortes replik til Rechendorff i BeT 8/2 og KD 13/1 og 20/1).

Ny menighedsrådslov

Kort efter menighedsrådsvalget i 1992 skrev daværende KM Torben Rechendorff, at valget havde været et katastrofevalg på grund af den ringe valgdeltagelse, og at han overvejede lovinitiativer, som kunne styrke menighedsrådenes omdømme i folks bevidsthed. Han nævner fire områder, der efter hans mening må ændres: menighedsrådsmøder skal gøres offentlige, der skal være pligt til at afholde orienteringsmøder før hvert valg, præsterne skal ikke længere være medlemmer af rådet og kirkefunktionærer skal ikke være valgbare i det sogn, hvori de er ansat (jvf. 1993,179; MrBl nr. 1, s. 34).

Ved den nye regerings dannelse i januar blev centrumdemokrat A.O. Andersen kirkeminister, så alle var spændte på, hvorledes han ville se på en revision af menighedsrådsloven?

Allerede i slutningen af februar havde den nye KM et samråd med biskopperne. Efter samrådet oplyste KM, at biskopperne var enige med ham i, at tiden var inde til, at menighedsrådsloven blev revideret og moderniseret. Han nævner de samme grunde til, at en revision er blevet aktuelt, som Torben Rechendorff fremførte. Det er KMs hovedindtryk, at der er en bred interesse for en revision, og han vil nu »vende« sagen med folketingets kirkeudvalg, Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer og Den danske Præsteforening. Han nævner, at der muligvis vil blive nedsat et udvalg, men da der nok er sammenfaldende synspunkter, formoder han, at man i KM kan udarbejde et udkast, som så kan sendes til høring (KD 26/2).

Senere på foråret mødtes folketingets kirkeudvalg med KSs bestyrelse, hvor man drøftede den nye menighedsrådslov. Der var enighed om, at præsternes medlemskab af menighedsrådene ikke ændres, men der var uenighed om, hvorvidt præsterne fortsat skal have stemmeret (jvf. hertil en kronik af provst Finn Riber Jensen i KD 24/5). Der var også enighed om, at det ikke var en god idé at kræve afstemningsvalg i alle sogne. Derimod så man gerne, at der blev holdt et orienterende møde ved afslutningen af hver valgperiode forud for afstemningen. Desuden gav KSs bestyrelse udtryk for, at man gerne så, at menighedsrådenes budgetansvar blev styrket (KD 14. og 20/4). Torben Rechendorff, der havde været fraværende ved mødet på grund af sygdom, var absolut ikke enig i møderesultatet. Han mener, at præster fortsat skal have pligt til at deltage i menighedsrådsmøder med fuld taleret, men de skal ikke være medlemmer, således at de har stemmeret, og kan vælges til formand, næstformand eller udvalgsformandsposter. Han mener, at »det er undergravende for præsteembedets anseelse, at præsterne kan deltage i politiske afstemninger i det folkevalgte organ«. Men han giver udtryk for, at både KS og andre bør afvente KMs udspil. »Hvis ikke det bliver tilstrækkeligt markant, siger det sig selv, at vi, der har andre synspunkter, må fremkomme med vores indstilling til ny lovgivning« (KD 28/4).

Studielektor Verner Bruhn stiller spørgsmålet, om det haster med en ny menighedsrådslov. Han mener ikke, at det er nogen naturlov, at hvert menighedsrådsvalg skal følges af en ny lov. »Vi burde starte med det grundlæggende: Skal vi overhovedet have menighedsråd af samme slags som i dag? Vi må jo erkende, at der er så svag interesse for sagen blandt vælgerne, at rådernes repræsentativitet er tvivlsom, og vi ved også, hvor svært det er overhovedet at finde folk, der vil sidde i dem.« Det næste spørgsmål må så være at få afklaret, hvad rådene skal tage sig af, mener Bruhn. Desuden gør han opmærksom på, at det efter hans mening er en uskik, at præsterne har stemmeret. I modsætning til Tom

Kjær (se nedenfor) og på linje med Rechendorff mener han, at det vil styrke præsternes stilling, at være »udenfor«. Kirkefunktionærernes placering i menighedsrådet finder han langt mere problematisk end præsternes (DKt 175).

På forhånd var der altså lagt op til, at det var præsternes fortsatte medlemskab af menighedsrådene med eller uden stemmeret, der skulle være hovedpunktet i den nye menighedsrådslov. LafM udsendte et debatoplæg indeholdende otte punkter, som man ønskede menighedsrådenes reaktion på, inden KM fremlagde sit udkast (MrBl nr. 5, s. 7 og nr. 6, s. 6ff., jvf. KD 20/4 og 27/5).

På LafMs årsmøde viste debatten tydeligt, at der var stemning for, at præsterne skulle bevare deres fulde medlemskab af menighedsrådene, og at kirkefunktionærerne fortsat skulle være valgbare. Der var enighed om, at kravet om, at præsterne skulle ud af menighedsrådene, var kommet ovenfra og ikke fra menighedsrådene. Provst Ole Chr. Ivertsen slog til lyd for, at LafM skulle arbejde for, at det forventede lovforslag skulle til høring hos alle menighedsråd (KD 10/6f.). Sognepræst Susan Steen, var af den opfattelse, at politikerne havde fået kolde fødder på grund af Voldhøj-sagen. Det var at lægge alt for megen vægt på en enkeltstående sag, mente hun (KD 11/6). KDs leder var af samme opfattelse og mente at »selv de bedste principper kan skamrides«. Med henvisning til Voldhøj-sagen, fastslår bladet, at det er »urimeligt at lovgive principielt på grundlag af højst ekstraordinære enkeltsager« (KD 26/5). I en kommentar skriver sognepræst Erik Balslev-Clausen: »En ting står klart efter landsmødet, og det i et sådant omfang, at det gerne skulle give genlyd i korridorerne på Christiansborg, og det er, at stemningen på landsmødet var for at bevare præsternes stemmeret i menighedsrådene, og samtidig for at bevare adgangen for kirkefunktionærerne til at blive valgt ind i menighedsrådene« (DKt 193).

På Den danske Præsteforenings repræsentantmøde fik formanden, sognepræst Kjeld Holm, markant opbakning bag det punkt i sin beretning, hvor han fastholdt kravet om, at præsterne skal bevare deres stemmeret i menighedsrådene. I sin mundtlige beretning sagde han, efter at han havde opremset alle argumenter mod at fjerne præsternes stemmeret, at han kun kunne se et argument *for*, nemlig tidsånden (KD 26/5; PrfBl 450f., 545). På mødet fremførte sognepræst Tom Kjær teologiske argumenter for, at præsterne skal bevare deres stemmeret i menighedsrådene. Han mente, at præsterne som ansatte er forpligtet af deres præsteløfte, og at de har et særligt ansvar for at fastholde folkekirken på dens tros- og bekendelsesgrundlag (KD 26/5; PrfBl 450f., 545, jvf. her til en kronik i KD 30/6 af cand. jur. Lisbet Christoffersen).

Da udkastet til lovrevisionen blev udsendt til høring, vidste det sig, at det indeholdt alle de kontroversielle ændringer, dog bevarede præsterne medlemskabet af menighedsrådene, men uden stemmeret. Desuden må det bemærkes, at det ved kirken ansatte personale får ret til at vælge en repræsentant til at deltage i menighedsrådet møder – uden stemmeret – men med taleret og ret til fremsætte forslag til vedtagelse i menighedsrådet (KD 4/9). LafM sendte udkastet til høring hos alle menighedsråd, men uden at medsende KMs kommentarer til forslaget. LafMs formand, Flemming Kramp, begrundede det med, at menighedsrådene ikke skal »forholde sig til ministeriets argumenter, men til selve teksten i udkastet. Bestyrelsen vil ikke tage stilling til udkastet, førend man kender menighedsrådenes opfattelse af det, udtalte han (KD 24/8 og 4/9). KDs leder kunne oplyse, at bemærkningerne heller ikke kunne rekvireres fra KM, da et udkast til et lovforslag ikke er undergivet loven om offentlighed i forvaltningen. KD er af den opfattelse, at man ikke kan tage stilling til udkastet uden at kende KMs bemærkninger, og bladet beklager, at KMs åbenhed ikke strækker så langt, at man vil offentliggøre bemærkningerne. Bladet bemærker, at LafM tilsyneladende vil bøje af for KMs krav om ikke at offentliggøre bemærkningerne (KD 4/9. Dog blev der i MrBl nr. 9, s. 10 bragt en oversigt over de bestemmelser, der var nye eller ændret væsentligt). Fhv. KM Torben Rechendorff fastslår, at man ikke kan forholde sig til et lovudkast, uden at man også har det pågældende ministeriums bemærkninger. Han opfatter LafMs initiativ således, at man gerne vil vise sit demokratiske sindelag ved at udsende selve forslaget, men ikke bemærkningerne. Han finder Flemming Kramps udtalelser besynderlige. Enhver, der har været beskæftiget med lovforberedende arbejde, ved, at et udkast ikke er anvendeligt til noget som helst, såfremt man ikke har bemærkningerne. »Derfor synes jeg også, at Flemming Kramp burde sige ligeud: LafM nærer dyb mistillid til initiativer fra Frederiksholms Kanal. Man er simpelthen så hundeanst for lovinitiativer og argumenter herfor, at man altså på forhånd bremser debatten ved at fortie saglige oplysninger for foreningens medlemmer.« Han mener, at når LafMs bestyrelse bevidst tilbageholder oplysninger, så er der tale om magtfordrejning (KD 7/9, jvf. bestyrelsesmedlem Bo Nygaard Larsens replik i KD 16/9). Kramp afviser Rechendorffs beskyldninger og siger, at grunden til, at man udsender udkastet til samtlige menighedsråd, skal søges i den kendsgerning, at man i Menighedsrådenes Blads juni-nummer stillede menighedsrådene nogle spørgsmål om punkter, som man forventede ville være med i forslaget. Han ser det udsendte udkast som en videreførelse af dette arbejde. Skulle man

gøre mere, må man spørge KM, hvorfor det ikke er nødvendigt, at de får hele materialet, anfører Kramp (KD 9/9).

KM A. O. Andersen er enig i, at et lovudkast ikke er noget værd uden bemærkningerne. Han slår fast, at det er således, at et lovforslag først bliver offentligt tilgængeligt, når det forelægges folketinget. Han gør opmærksom, at høring til en lukket kreds er sædvane, før et lovforslag forelægges. Formålet er bl.a. at luge eventuelle vildskud bort.

Det som LafM har gjort, og som Præsteforeningen bebuder at ville gøre »må unægteligt føre til nogle overvejelser i ministeriet, om hvorledes høringer skal praktiseres i fremtiden«, skriver ministeren (KD 9/9). KM var på forhånd orienteret om, at LafM ville inddrage samtlige menighedsråd i debatten om udkastet til den nye menighedsrådslov, oplyser formanden, Flemming Kramp (KD 14/9). Den danske Præsteforening sendte hele materialet ud til alle foreningens 109 tillidsmænd (KD 1/9).

Folketingsmedlem for Kristeligt Folkeparti Henning Lysholm Christensen var hurtigt ude med en udtalelse om, at præsters stemmeret skulle bevares – i hvert fald i små sogne med kun en præst. Han oplyser, at KMs forslag endnu ikke har været drøftet i Kristeligt Folkepartis folketingsgruppe (KD 11/9). Få dage efter kan Kristeligt Folkepartis medlem af folketingets kirkeudvalg, Inger Stilling Pedersen oplyse, at hun over for KM har understreget, at det ikke er regeringen, der står bag udkastet til menighedsrådsloven, idet Kristeligt Folkeparti ikke har sagt ja til det, men hun finder det udmærket, at forslaget er sendt ud til en foreløbig høring. Desuden fastslår hun, at præsternes stemmeret generelt skal bevares (KD 14/9). På Haderslev stifts årlige stiftsmøde gør biskop Lindegaard sig til talsmand for, at præsternes position i menighedsrådet ikke må svækkes under nogen omstændigheder (Haderslev Stiftsbog 85ff., jvf. KD 13/9). 15 ud af 25 menighedsråd i Herning provsti tog i en resolution afstand fra at fjerne præsternes stemmeret (KD 1/10), det samme gjorde menighedsrådet ved Haraldskirken i Gladsaxe, der i øvrigt vendte sig mod ændringerne i lovforslaget som helhed (KD 29/10). I en udtalelse fra Kirkelig Samling om Bibel og Bekendelses årsmøde hedder det, at KMs forslag er fjendtligt over for den gudstjenestefejrende del af menigheden. Man vender sig mod, at det organisatoriske bånd mellem præst og menighedsråd skæres over. »Præsten reduceres her til at være funktionær. I praksis betyder det en umådelig skade på forholdet til menighedsrådet« (KD 5/10).

Biskopperne drøftede lovudkastet på deres efterårsmøde; men biskop Vincent Lind gjorde opmærksom på, at den enkelte biskop selv ville afgive høringssvar til KM. Dog kunne han oplyse, at der efter biskoppernes opfattelse var en del fornuftige tanker i udkastet, som var en for-

bedring i forhold til gældende lov. Men forslaget om ændring af præstens stilling til menighedsrådet rummer en højere grad af bureaukratisering end den nugældende lov. Han nævner, at menighedsrådet foruden at have en valgt formand også har en valgt forstander for menigheden, nemlig præsten (KD 8/10).

LafM fik over 4000 reaktioner fra menighedsrådsmedlemmer på lovdkastet (KD 29/10 og 29/9). Om udkastet som helhed udtalte LafM, at det »lægger op til en formalisme og bureaukratisering af menighedsrådenes arbejde, som er uhensigtsmæssig, unødvendig, irriterende og bekostelig.« Endvidere havde bestyrelsen konkrete kommentarer til ca. 30 punkter i forslaget. Hvilke ville man ikke oplyse, førend KM har fremsat sit forslag i folketinget (KD 29/10). Spørgeskemaundersøgelsen viste, at der i knap 89 pct. af alle besvarelser gives udtryk for, at præsternes stemmeret i menighedsrådene bør bevares, mens 67 pct. vil bevare funktionærernes valgbarhed (MrBl nr. 11, s. 34f., jvf. KD 22/11).

På KSs årsmøde advarede formanden, provst Finn Riber Jensen, mod at ville gennemføre et regelsæt for menighedsråd, der er helt lig med de bestemmelser, der gælder for kommunalbestyrelser. »Hvis man kalke- rer de kommunale bestemmelser af, uden at tage hensyn til det, som er og skal være Den danske Folkekirkes særpræg, så er det, vi havner i konsekvensmageri, som glemmer virkeligheden for teorien« (DKt 291f., jvf. i øvrigt debatten på årsmødet i DKt 306ff.).

På et samråd med biskopperne oplyste KM, at forslaget ville blive fremsat senere på måneden, men at han havde frafaldet kravet om, at præsternes stemmeret i menighedsrådene skulle bortfalde på grund af de mange indsigelser, der var indløbet (KD 4/11).

»Nu mangler vi så, at kravet om menighedsrådsmødernes afholdelse i offentlighed ligeledes opgives, for også det har skabt voldsom uvilje«, skriver redaktøren af DKt, provst Lars Holm. Han mener, at KM med sit udkast viser en lyst til klarhed og entydighed på alle folkekirkens områder, så han »med dette lovforslag er i fuld gang med at vælte kolossen, som hedder folkekirken og ved at gøre den til en statskirke.« Derfor foreslår Holm KM, »at man drager den helt selvfølgelige konsekvens og i lovforslaget indarbejder navneændringen: Den evangelisk-lutherske, danske statskirke« (DKt 339, jvf. KD 18/11). KM udtaler, at Lars Holm overdriver, når han hænger sin opfattelse op på spørgsmålet om åbne menighedsrådsmøder eller ej. »Vi centraliserer ikke beslutningerne, Vi kræver kun, at de decentrale beslutninger skal træffes i åbenhed. Det er efter min opfattelse udtryk for folkelighed«, siger KM til KD. Samtidigt kan KD oplyse, at LafMs spørgeskemaundersøgelse vi-

ser, at ud af 4150 besvarelser fra menighedsrådsmedlemmer går 59 pct. imod tvungne åbne møder (20/11).

Lovforslaget nåede ikke at blive fremsat inden årets udgang, men det skete lige efter nytår, og forslaget havde den udformning, som KM havde tilkendegivet i november måned (KD 13/1-94).

Voldhøj vandrekirke i Struer

Voldhøjs kirkes fortsatte skæbne som folkekirke var stadig uvis ved årets begyndelse (jvf. 1993,162ff.). KM meddelte, at menighedsrådets beslutning fra december 1993 om at nedlægge kirken var ulovlig, fordi man havde nægtet provst Berthelsen at afgive sin stemme (KD 22/1).

Alle var enige om, at der skulle findes en løsning inden udgangen af september, hvor lejemålet med Kirkefondet udløb. Mindretallet i menighedsrådet nævnte allerede da muligheden for at bevare kirken ved at oprette en valgmenighed.

Menighedsrådets socialdemokratiske flertal forsøgte at indkalde til et menighedsrådsmøde den 5/3, når provst Berthelsens konstitution udløb og før den nye sognepræst, Hanne E. Schmidt, blev indsat den 7/3, men man blev klar over, at sognepræsten var ansat fra den 1/3 og følgelig skulle indkaldes til mødet, hvorpå man opgav denne fremgangsmåde. Derefter satte flertallet sin lid til, at den nye sognepræst ville støtte en nedlæggelse af kirken (KD 10/3f.). Da dette ikke så ud til at ville lykkes, blev der indkaldt til et ekstraordinært møde med nedlæggelse af vandrekirken som eneste punkt på dagsordenen på et tidspunkt, hvor man vidste, at en af pastoratets tre præster var på ferie. Beslutningen blev vedtaget med to præster fraværende. Men det socialdemokratiske flertal lagde op til et forlig gående ud på at bygge et menighedshus eller medborgerhus på grunden, så det igangværende menighedsarbejde ved Voldhøj vandrekirke kunne fortsætte. På spørgsmål fra KD, om der kunne blive plads til at afholde gudstjenester i et sådant hus, svarede formanden, Eigil Christensen, at det havde han ikke taget stilling til endnu (KD 27/4f. og 3/5).

Til KD erklærer KM A.O. Andersen, at menighedsrådets beslutning om at ansøge KM om at få nedlagt Voldhøj kirkedistrikt er truffet på et fuldt lovligt grundlag, men forinden ministeriet realitetsbehandler ansøgningen, vil man afvente, om der er realitet i en indbydelse til et forligsmøde i sagen. KM oplyser, at han er klar til at tage til Struer for at prøve at forlige parterne, såfremt han får en indbydelse (KD 4/5).

Sognepræst Poul Hansen mener, at det er tvivlsomt om KM har retlig baggrund for at efterkomme menighedsrådets ønske om at nedlægge

kirkedistriktet. Efterkommes ønsket, bør ombudsmanden inddrages i sagen, mener han (KD 5/5). Dertil siger formanden for Selskabet for dansk Kirkeret, universitetslektor Jørgen Stenbæk, at et kirkedistrikt ikke kan bevares, hvis der ikke lokalt er vilje til det. Det er menighedsrådet, der bestemmer, selv om den endelige afgørelse er KMs. Efter hans opfattelse er der i denne sag ikke foretaget noget, som ikke er lovmedholdeligt. Stenbæk gør Poul Hansen opmærksom på, at kirkedistriktet ikke er oprettet ved kongelig resolution, men ved en beslutning i KM. Derimod er indvielsen af Voldhøj vandrekirke godkendt ved en kongelig resolution, og samme fremgangsmåde skal også benyttes ved oprettelse af et nyt sogn (KD 6/5, jvf. Poul Hansens replik i KD 18/5).

A.O. Andersen gav tilsagn om at komme til forligsmøde i Struer den 17/6, men forinden ønskede han et fælles oplæg fra menighedsrådets to grupper. Det springende punkt i forligsdrøftelserne syntes at blive, om det kommende hus også skal kunne bruges til gudstjenester (KD 25/5). Senere kunne menighedsrådets formand, Eigil Christensen, oplyse, at den socialdemokratiske gruppe erklærede sig indforstået med, at et nyt menighedshus også skulle bruges til gudstjenester, men kirkedistriktet skulle nedlægges, og vandrekirken fjernes ved lejemålets ophør den 1/10. Talsmanden for kirkelisten i menighedsrådet, Anne-Marie Damgaard udtalte, at deres pris for at gå ind på et forlig ville være et krav om, at gudstjenester og øvrigt sognearbejde skulle kunne fortsætte uhindret også efter september (KD 3/6, jvf. KDs leder 4/6). KM blev forhindret i at deltage i mødet på grund af sygdom, derimod deltog embedsmænd fra KM under ledelse af departementschef Preben Espersen. Mødets resultat blev, at de to grupper snarest muligt skulle fremkomme med en fælles råskitse over et kommende menighedshus' indretning. Men spørgsmålet om, hvad der skulle ske med aktiviteterne fra den 1/10 til et nyt hus står færdigt, blev ikke besvaret. Kirkelisten ville lade vandrekirken stå i byggeperioden, men det kunne der ikke blive tale om, udtalte Eigil Christensen. Han ville have, at kirken skal fjernes ved lejemålets ophør med udgangen af september. Menighedsrådet ville selvfølgelig være behjælpeligt med at finde andre gudstjenestelokaler, f.eks. en idrætshal (KD 18/6). Det blev den manglende enighed om dette punkt, der til sidst fik parterne til at gå hver til sit. Selv om den socialdemokratiske gruppe i menighedsrådet i sin forligsskitse havde foreslået bygning af et menighedshus til 2,5 mill. kr., fandt kirkelisten det helt urimeligt, at vandrekirken ikke kunne blive stående i byggeperioden, men dette afviste Eigil Christensen med det argument, at man ikke ville risikere at komme i en situation, hvor der bygges menighedshus, og så alligevel dannes en valgmenighed omkring Voldhøj vandrekirke (KD 3/7).

At denne frygt ikke var ubegrundet, viser sig i den kendsgerning, at det foråret og sommeren igennem af flere personer omkring kirkelisten er blevet nævnt som en nærliggende mulighed at omdanne vandrekirken til en valgmenighedskirke. Allerede tidligt på foråret blev der afholdt et orienterende møde med 70 deltagere, hvor der blev oplyst, at sognepræst Martha Holst ved Struer og Voldhøj kirker havde givet tilsagn om at blive præst for den nye valgmenighed, såfremt det måtte blive aktuelt (KD 6/5). Et nyt forberedende møde med deltagelse af biskop Geil blev holdt den 1/6 (KD 25/5). I begyndelsen af august blev der indkaldt til stiftende generalforsamling for den nye valgmenighed, og dermed var alle forligsmuligheder udtømt (KD 11/8). Efter generalforsamlingen skrev Voldhøj valgmenighed kirkehistorie ved med sine 150 medlemmer at være den første sognemenighed, der ændredes til en valgmenighed for at bevare den lokale kirke (KD 1/9).

Ved kongelig resolution af 17/9 blev Voldhøj kirke nedlagt på sin 5 års fødselsdag den 25. september for dagen efter at blive kirke for Voldhøj valgmenighed. Valgmenigheden anerkendtes af KM den 21. september. Ved festgudstjenesten søndag den 26. september deltog Geil, og provst H.K. Jørgensen indsatte Martha Holst som valgmenighedens første præst (KD 27/9f.).

Nedlæggelsen af Voldhøj kirkedistrikt betød, at der blev udskrevet ekstraordinært menighedsrådsvalg i Struer sogn den 25/11 (KD 24/9). Det viste sig, at hverken kirkelisten eller grundtvigsk liste ville stille op til valget, hvilket betød, at der kun var indleveret en socialdemokratisk liste med 12 navne (KD 16/10). Geil var ked af, at der ikke blev opstillet andre lister, men så sig nødsaget til at lade menighedsrådet fungere i resten af perioden med kun 12 medlemmer i stedet for de 15, som udgjorde et fuldtalligt menighedsråd (KD 19/10).

Dermed var slaget om Voldhøj vandrekirke slut eller næsten slut. Der kom et lille, men betydningsfuld efterspil.

Egil Christensen havde klaget til ombudsmanden over biskop Geils konstituering af provst Berthelsen. I begyndelsen af 1994 tildelte ombudsmanden KM en næse for ikke at have påtalt over for Geil, at han ved konstitueringen ikke havde fulgt reglerne i KMs bekendtgørelse fra 1991 om menighedsråds medvirken ved besættelse af præstestillinger. I denne bekendtgørelse står der, at biskoppen konstituerer en præst i kortere tid efter udtalelse fra menighedsrådet og provsten. Disse regler var ikke blevet fulgt af biskoppen ved konstitueringen af provst Berthelsen. Ministeriet klarer ikke frisag ved at henvise til, at den pågældende fremgangsmåde er gængs praksis ved korttidskonstitueringer, er ombudsmandens opfattelse.

På spørgsmålet om, hvorvidt hans afgørelse ikke skaber helt urimelige vilkår, svarer ombudsmanden, at det er da muligt. Men enten må KM påse, at dens regler bliver fulgt, eller reglerne må ændres. Hans opgave som ombudsmand er at påse, at der er overensstemmelse mellem regler og praksis, udtaler Gammeltøft-Hansen. Kontorchef Carsten Dalsgaard Jørgensen i KM udtaler, at ministeriet ikke overvejer at ændre bekendtgørelsen (KD 2/2ff.-94).

Bispevalg i Århus og ny bispevalglov

Allerede mere end et år førend biskop Herluf Eriksen med sikkerhed skulle gå af, meldte der sig to kandidater til bispestaven i Århus, begge med grundtvigsk baggrund: Formanden for Den danske Præsteforening, sognepræst Kjeld Holm fra Ellevang sogn ved Århus (KD 26/1) og dr. theol., pastor Jan Lindhardt, der er docent ved det teologiske fakultet ved Århus Universitet (KD 27/1).

Bispevalgkampen i Århus blev af flere grunde ejendommelig og interessant. Der har igennem nogen tid lydt røster om, at bispevalgloven burde ændres således, at store bygsogne fik et større antal stemmer i forhold til de små landsogne. Andre havde peget på det uheldige i, at såfremt der var tre eller flere kandidater, kunne KM let komme i den situation at skulle indstille en kandidat til udnævnelse, som havde langt under halvdelen af stemmerne. Det fandt man, kunne afhjælpes ved at gennemføre en anden valgrunde mellem de to kandidater, der havde fået flest stemmer ved første valgrunde. Disse problemer orienterede LafMs bestyrelse folketingets kirkeudvalg om. Ligeledes mente bestyrelsen, at der burde sikres en mere ensartet procedure for alle kandidater i indledningsfasen ved bispevalg. Bl.a. skulle der afholdes et orienterende møde i hvert provsti om alle relevante regler i forbindelse med bispevalget. Desuden fandt man det også rimeligt, at alle kandidater fik adgang til at henvende sig til alle stiftets menighedsråd med materiale, som skulle udsendes via stiftsadministrationen (KD 5/2). Fra KM forlød det, at der kun var forberedende overvejelser om ændringer af bispevalgloven undervejs, og man kunne med sikkerhed sige, at eventuelle ændringer ikke ville kunne komme til at gælde ved det forestående bispevalg i Århus (KD 5/5).

Da biskopperne på deres efterårsmøde drøftede et kirkeministerielt udkast til ændring af bispevalgloven, hvor der bl.a. var forslag om omvalg mellem de to bedst placerede kandidater ved første valgrunde, var man ikke umiddelbart på det rene med, om det var den mest rimelige måde at løse dette problem på, udtalte biskop Lind (KD 8/10).

Det skal i den forbindelse også nævnes, at biskop Eriksen senere på året gjorde sig til talsmand for, at man ved en kommende ændring af bispevalgloven også burde se på valgmenighedernes overrepræsentation. Han gjorde opmærksom på, at en lille valgmenighed med f.eks. 33 medlemmer (sådan en er der rent faktisk i Århus stift) altid vil have mindst 6 stemmer til bispevalg. Det antal stemmer er en voldsom overrepræsentation også i forhold til de mindste landsogne, mente Eriksen (KD 1/12). KM ville ikke gå med til at ændre valgmenighedsloven på dette punkt. Skal der ændres på den skæve repræsentation i forbindelse med bispevalg, skal det ske ud fra en helhedsbetragtning, fordi der er nogle af folkekirkens sogne, der i ligeså høj grad er overrepræsenterede, fastslår KM (KD 2/12).

Da det i begyndelsen af september officielt blev meddelt, at biskop Eriksen havde fået bevilget afsked med udgangen af april måned 1994, var det startsignalet til det officielle forløb af kampen om bispeembedet i Århus. Dette bragte den tredje og sidste, men også grundtvigske kandidat på banen, nemlig provst Helge Qvist Frandsen, som også var næstformand for LafM (KD 7/9). Dette sidste forhold gav en del komplikationer for ham, især før han officielt meddelte sin kandidatur. (KD 16/6).

Da LafMs bestyrelse efter årsmødet i juni konstituerede sig, havde Qvist Frandsen indvilget i at kandidere til næstformandsposten, som han blev valgt til. Det får et andet medlem af bestyrelsen E. Lund-Sørensen til at skrive i et læserbrev, at »ingen kan nemlig forestille sig, at provst Helge Qvist Frandsen er så uredelig, at han lader sig vælge til næstformandsposten, dersom han stadig jagter bispestaven inden for de nærmeste måneder« (KD 16/6). Andre grundtvigske medlemmer af LafMs bestyrelse finder ikke, at der er noget uredeligt i, at Qvist Frandsen muligvis bliver bispekandidat, selv om han lod sig vælge til næstformand i LafM (KD 17/6, jvf. 23/6).

Nu blev det nok ikke til provst Qvist Frandsens fordel i kampen om bispestolen i Århus, at han var næstformand i LafM, fordi han også fik sæde i forretningsudvalget, der med tre stemmer (den ene var Qvist Frandsens) mod to bestemte, at kredsens bag Jan Lindhardts kandidatur ikke kunne få offentliggjort en annonce i MrBl om afholdelse af en række valgmøder i stiftet. Formandens begrundelse var, at det var sædvanen, at bladet holdt sig helt neutralt i bispevalgssituationer. Det nuværende bestyrelsesmedlem og tidligere næstformand, sognepræst Poul Henning Fromsejer var meget utilfreds med afvisningen og gav udtryk for, at der var tale om manipulation med stof om bispekandidater i bladet, hvilket var et anslag mod foreningens troværdighed. Især fandt han

det uheldigt, at Qvist Frandsen havde deltaget i beslutningen. Han fandt det direkte pinligt, at Qvist Frandsen fik stillet bagsiden til rådighed for en kommentar i det samme nummer (nr. 7/8) af bladet, hvori annoncen om Lindhardts møder skulle have været offentliggjort. Han stiller sig ikke tilfreds med redaktør Birgit Maarups forklaring om, at den pågældende kommentar skrives på skift af bestyrelsesmedlemmerne, og at det var tilfældigt, at det var Qvist Frandsens tur i samme måned, hvor han offentliggør, at han er bispekandidat. Frandsen oplyser, at indlægget er skrevet allerede i maj måned (KD 11/9, jvf. 16/9 og 20/9). KDs leder skriver: »At et bispevalg er en alvorlig sag, det kan ingen være i tvivl om, når der allerede på nuværende tidspunkt har udviklet sig en strid om annonceregrerne i MrBl« (20/9).

Annoncens bagmænd (bl.a. sognepræst Jørgen Kjærgaard) fandt det rimeligt med spærretid i forbindelse med bispevalg, men det skal i så fald gælde alle, også næstformanden, nu da han officielt er bispekandidat (KD 20/9). På et efterfølgende bestyrelsesmøde i LafM blev formanden og forretningsudvalgets flertal underkendt, så der bliver fremover mulighed for at bringe annoncer om bispekandidater. Bladet skal desuden være åbent for redaktionel omtale af bispekandidater (KD 29/9).

Da bispevalget blev udskrevet den 11/10, blev fristen for anmeldelse af kandidater sat til den 7/12. Afstemingen i menighedsrådene skulle finde sted fra den 25/1 til 14/3. Resultatet offentliggøres den 25/3, og bispevielsen finder sted i Århus domkirke den 15/5, hvor Københavns biskop, Erik Norman Svendsen, foretager den første bispevielse i sin embedsperiode (KD 30/9 og 7/12).

Luthersk Missions nadverdebat

LMs delegeretmødets beslutning fra marts 1991 (jvf. 1991,228) om, at man ikke ville give mulighed for specielle nadversammenkomster i missionshusene, viste sig at være meget foreløbig, idet spørgsmålet blev taget op på ny allerede i efteråret 1993.

Udover det tidligere materiale var der udarbejdet en nadverrapport II, dateret 30/12-91 (den har ikke været offentliggjort, jvf. Pastor lic. theol. Jørgen Glenthøj i PrfBl 1994,47; jvf. i øvrigt smst. hans meget grundige redegørelse for sagsforløbet og hans vurdering af beslutningen. LMs generalsekretær Leif Rasmussen kan dog oplyse, at rapporten har været frit tilgængelig og har kunnet fås ved henvendelse til LM – MV nr. 20), der skulle give delegeretmødet et beslutningsgrundlag.

Det er bemærkelsesværdigt, at der i tiden op til det afgørende møde ikke var ret megen debat i LMs blad, Missionsvennen. De få, der tog or-

det, blev grundigt manuduceret af de ledende folk i LM og nadverudvalgets medlemmer (jvf. 1991,222), der tilsyneladende alle gik ind for fri nadver.

Lindvig Osmundsen, der også var meget kritisk i den første fase (jvf. 1991,223f.), stiller ligeledes denne gang kritiske spørgsmål til rapporten. Efter hans opfattelse søger nadverrapporten at få afklaret LMs forhold til folkekirken. Rapportens forfattere mener, at det både er juridisk muligt og teologisk forsvarligt at have fri nadverforvaltning. Samtidig tager rapporten afstand fra falsk og substansløs forkyndelse i folkekirken. Han konkluderer, »at det er utilfredshed med folkekirken, som er årsagen til, at spørgsmålet om fri nadver er kommet op. Men i nadverudvalgets rapport er argumenterne, man bruger, slet ikke et opgør med folkekirken om forkyndelse. Det er alene et forsøg på at bevare sig selv i folkekirken, og forsvare over for sig selv sin ret til at forblive i folkekirken, samtidig med at man vil åbne for enegang i nadverspørgsmålet. Men ønsker at markere afstand, men man ønsker også at bevare det bekvemme tilhørsforhold til folkekirken.«

Endvidere anklager han rapportens forfattere for at argumentere baglæns, idet de siger, at når KMs svar på deres spørgsmål om nadverforvaltning kun henviser til anordningen af 18. juni 1953, så er det klart, at denne anordning ikke »tager sigte på at regulere forhold i en fri organisation som LM«. »Det er da indlysende«, mener han. For da næsten alle (!) i LM er medlem af folkekirken, og da LM regner sig for at være en del af folkekirken, er det, som LM er i færd med at gøre, med til at regulere forholdene for medlemmer af folkekirken« (MV nr. 20). I samme nummer af bladet tager tre medlemmer af nadverudvalget, generalsekretær Leif Rasmussen, Claus L. Munk og Karl K. Riis, klart afstand fra hans synspunkter. Han får mulighed for komme med en kort replik til deres lange indlæg i det samme nummer af bladet, fordi det er sidste nummer af MV, som udkommer, inden delegeretmødet skal drøfte forslaget. Han går ikke nærmere ind på deres mange indvendinger imod hans synspunkter, men fastslår, at da det ser ud til, at LMs ledelse vil imødekomme ønsket om indførelse af fri nadver, »har man prøvet at tilrettelægge en begrundelse for, at dette kan gøres uden at tage et brud med den danske folkekirke.« Han mener, at LM i stedet for havde to rigtige muligheder i denne sag: enten »at blive i folkekirken med sin vækkerrøst og missionsindsats, eller at blive frikirke. I begge disse ordninger kan en sund og hel identitet bevares.« Han forudser, at »LM vil få et stort troværdighedsproblem i folkekirken, hvis man godkender fri nadverforvaltning i LM. Her vil alle de gode forsikringer ikke kunne overdøve handlingen.« Missionsskoleforstander, cand. theol. Jørgen

Bernhard skriver, at »han været og er tilhænger af LM som *missionsforening*, (men han) må konstatere, at udviklingen i LM de seneste år er gået i retning af større bevidsthed om selv at være *menighed*. Nadversagen er et tydeligt udtryk for dette«. Det kan man beklage eller glæde sig over. Men han fastslår, at det må »få den konsekvens, at de LM-forsamlinger, hvor man ønsker egen nadver og mere selvstændighed, tildeles og påtager sig status af fri og selvstændig menighed. Det er uholdbart dobbeltspil at skulle være i folkekirken uden at ville have med kirken at gøre« (MV nr. 20).

Inden delegeretmødet kunne de delegerede læse i MV, at de fleste kredse overvejende er imod at indføre fri nadver. På landsplan er det kun i København og i Nordsjælland, at cirka halvdelen af kredsene overvejende går ind for fri nadver. MV havde lavet denne undersøgelse ved at udspørge kredsformændene (MV nr. 20).

På trods af denne store modstand blandt fodfolket vedtog delegeretmødet med opbakning fra to tredjedele af de delegerede at gå ind for fri nadver. Man gav klart udtryk for, at der ikke skulle lægges en afstandtagen fra folkekirken ind i beslutningen, at der ikke sigtes mod frikirke-dannelse, at man ikke finder det godt gjort, at der skulle være tale om et kirkebrud, selv om man erkender, »at der selvsagt i høj grad er tale om et traditionsbrud« (MV nr. 21, jvf. KD 2. og 3/11).

IMs formand, pastor K. Lindhardt Jensen tager klart afstand fra LMs initiativ. Han forstår, at baggrunden for LMs beslutning er »den dybe nød, den troende menighed oplever mange steder, hvor man har en præst, som i lære og/eller liv er i alvorlig modstrid med Guds ord«. Alligevel finder han LMs skridt dybt beklageligt. »Begynder man at holde nadver i forbindelse med sine forsamlinger i missionshusene, da har man taget et langt skridt i retning af at etablere sig som kirke. Her kan vi ikke følge LM.« Derimod kan han anbefale, at man benytter sig af folkekirkens frihedsordninger, såfremt forholdene i ens sognekirke er uholdbare (KD 4/12).

Biskopperne var i en skrivelse af 12/11 blevet orienteret om LMs beslutning og på deres nytårsbispemøde tog de samlet afstand fra LMs påtænkte nadverfejring i missionshusene. Biskoppernes brev til LM var underskrevet af samtlige danske biskopper – herunder biskopperne på Færøerne og Grønland. Biskoppernes fælles initiativ er historisk. Og det får KDs leder til at skrive: »Folkekirken har unægteligt fået både mund og mæle« (6/1-94).

I deres brev skriver biskopperne bl.a.: »Vi opfatter nadversamvær i LMs forsamlinger som en handling, hvorved de pågældende har bragt sig i åben konflikt med den danske evangelisk-lutherske folkekirke.

Der er tale om et brud, såvel hvad angår folkekirkeens liturgi, som den evangelisk-lutherske embedsforståelse og folkekirkeens orden. Hvis en forsamling derfor holder frit nadversamvær, har den sat sig udenfor folkekirkeens læreembede og orden«. Biskopperne henviser til Den kgl. Anordning af 18/6-53, til deres skrivelse af 26/9-91 til LMs generalsekretær Leif Rasmussen (så vidt vides ikke offentliggjort), og til Augustana art. 14, »hvor »retteligt kaldet« forstås som en gennem folkekirkeens ordination kaldet præst«. Biskopperne siger klart og tydeligt, at såfremt LMs forsamlinger selv begynder at forvalte nadveren, er der tale om et klart brud med folkekirken, trods LMs påstande om det modsatte. Endvidere gør de opmærksom på, »at liturgi både er et ordens- og lærespørgsmål« (brevet aftrykt i KD 6/1-94).

LMs generalsekretær Leif Rasmussen vil ikke på stående fod udtale sig om, hvad konsekvenserne af biskoppernes brev bliver. Han er enig i, at der med LMs beslutning er tale om »et *traditionsbrud*. Derimod er jeg fortsat noget afvisende over for, at der er tale om et brud med skrift og bekendelse« (KD 6/1-94).

Biskoppernes brev var startskuddet til en større debat i en bredere kreds om LMs beslutning.

Grønland selvstændigt stift

Efter flere års tilløb (jvf. 1991,210ff.) blev Grønland i 1993 et selvstændigt stift i Den danske Folkekirke. De problemer, som igennem flere år havde umuliggjort en løsning, var efterhånden ryddet af vejen. Det spørgsmål, der havde stået i vejen for, at Grønland kunne blive et selvstændigt stift, var, om landsstyret eller Dronningen skulle udnævne biskoppen i Grønland. Da spørgsmålet var blevet afklaret, kunne landstinget i efterårssamlingen 1992 indstille til folketinget, at Grønland bliver et selvstændigt stift (Christian Tidemand i Den grønlandske Kirkesag, meddelelser nr. 129, s. 11).

Allerede i foråret 1993 vedtog folketinget enstemmigt, at Grønland skulle være et selvstændigt stift med Vor Frelzers kirke i Nuuk som domkirke. Kompetencestriden var blevet løst således, at landsstyret fremover indstiller til KM, hvem man ønsker, Dronningen udnævner til biskop (KD 15/4, 1/5).

Først midt på efteråret lå det klart, fra hvilket tidspunkt det nye stift ville blive oprettet, idet den hidtidige vicebiskop Kristian Mørch blev udnævnt til biskop over Grønland fra den første november. Da han var bispeviet, skulle han kun indsættes i stillingen som biskop af Københavns biskop, Erik Norman Svendsen. Det var planlagt til at skulle fin-

de sted søndag den 7/11, men blev udsat til søndag den 19/6 på grund af Kristian Mørchs sygdom (KD 21/10).

Det bør bemærkes, at det grønlandske stift ikke får nogen stiftsøvrighed. Derimod hører de kirkepolitiske spørgsmål og overtilsynet med kirken ind under hjemmestyret, således at landsstyremedlemmet for kultur, undervisning og kirke, Marianne Jensen, reelt bliver Grønlands kirkeminister (KD 14/12).

Flere præstestillinger

Kort tid efter at den nye regering var tiltrådt, fulgte den nye kirkeminister A.O. Andersen en opfordring fra Den danske Præsteforening og Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer om at nedsætte et udvalg til at belyse det virkelige behov for flere præstestillinger. KM oplyste, at Den danske Præsteforenings strukturudvalg for et par år siden nåede frem til, at der var et udækket behov på 100 stillinger, medens KM dengang mente, at behovet kun var 20 ekstra stillinger (jvf. 1991, 202ff.). Samtidigt mente biskopperne, at der var brug for ca. 80 ekstra præster (KD 2/9). Af de ovennævnte 20 stillinger er de 10 blevet oprettet siden da, kan KM oplyse. Det bliver udvalgets opgave at finde ud af hvilket tal, der er det rigtige, siger A.O. Andersen. Udvalget skal også se på, om finansieringsmodellen for præstelønninger er den rigtige. For øjeblikket dækkes 40 pct. af præstelønnen af staten over finansloven, mens de resterende 60 pct. dækkes af landskirkeskatten.

Kontorchef Steffen Brunés fra KM bliver formand for udvalget. Udvalgets øvrige medlemmer skal være to biskopper, to repræsentanter fra Den danske Præsteforening, én fra Danmarks Provsteforening samt to fra Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer (KD 24/2f.). Alle involverede parter udtrykte stor glæde over KM's initiativ og ventede sig meget af udvalgsarbejdet (KD 28/4). På Den danske Præsteforenings repræsentantmøde gav formanden, sognepræst Kjeld Holm udtryk for, at f.eks. tre præster til 17.000 sognebørn er uacceptabelt (PrfBl 450, jvf. KD 25/5).

I MrBl skriver formanden, Flemming Kramp, en lederartikel med overskriften: »Flere præster, tak – men hvor?« Han nævner, at nye sogne med store nyoprettede boligområder, sogne med mange flygtninge, asylansøgere og indvandrere, sogne med store plejehjem og mindre lokale hospitaler har et problem (MrBl nr. 8, s. 3, jvf. KD 2/9).

KM oplyste, at han ikke vil arbejde for at få omstødt indenrigsministerens forbud mod, at præster får adgang til hospitalernes patientre-

gistre. Derimod vil han medvirke til at alle sygehuse i landet får tilknyttet en sygehuspræst (KD 13/10).

Biskop Græsholt gør nok engang opmærksom på, at antallet af præster er gået tilbage i forhold til befolkningsudviklingen (KD 26/3). Stadig flere forsømmes åndeligt, fordi sognepræster ikke har tid nok til husbesøg, sagde biskop Eriksen på et stort stiftsstævne i Århus (KD 18/5).

Den danske Præsteforenings kvindeudvalg offentliggjorde i sommerens løb en rapport om hjælpepræsters arbejdsvilkår, der viste, at de fleste hjælpepræster var det mere af nød end af lyst. Undersøgelsen godtgjorde, at størstedelen af hjælpepræster er kvinder. Det var især de kvoterede hjælpepræster, og dem er der flest af, som havde det vanskeligt, og som frem for alt burde have forbedringer i deres arbejdsvilkår (KD 15/6, PrfBl 661ff.). Det skal nævnes, at de kvotalønnede hjælpepræster fra 1/4 får mulighed for at få rådighedsstillæg i forhold til deres kvote, hvad formanden for Præsteforeningen betegner som en betydelig forbedring i deres lønforhold (PrfBl 291, KD 14/4).

Kvindeudvalgets rapport betød, at hovedbestyrelsen nedsatte et hjælpepræsteudvalg, hvis beretning sognepræst Peter Fischer-Møller redegjorde for i PrfBl. Man erkendte, at hjælpepræster er nødvendige i den folkekirkelige struktur, og at en del præster foretrækker denne ansættelsesform af forskellige grunde. Men man finder, at det er vigtigt, at kvoten bliver fastsat i forhold til arbejdsopgavernes omfang. Udvalget finder, at de involverede parter, menighedsråd, præsternes tillidsmænd og andre bør inddrages i stillingsvurderingen i langt højere grad end det for nuværende er tilfældet, førend der oprettes nye stillinger også som hjælpepræster. Desuden ønsker Præsteforeningen, at hjælpepræster fremover får titel af fungerende sognepræst eller kapellan (PrfBl 825ff., jvf. KD 22/10).

Det kirkeministerielle udvalg afgav sin betænkning den 2/12, men den blev først offentliggjort i begyndelsen af det nye år (KD 26/2-94).